

Material informativ pentru combaterea discursului urii

Minoritatea
maghiară

Proiect derulat de

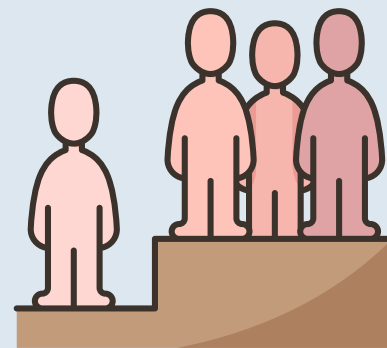

Introducere

Dintre cele 20 de minorități naționale recunoscute de România, maghiarii sunt, fără îndoială, dacă nu cel mai numeros grup, măcar cel mai bine organizat politic. Poate și de aceea, din punct de vedere istoric, relația statului român cu aceasta a fost dintre cele mai problematice.

Din punct de vedere teritorial, maghiarii sunt concentrați preponderent în Transilvania, teritoriu care a intrat sub administrație românească abia în anul 1920. Mai multe rapoarte arată că una dintre principalele caracteristici ale minorității maghiare este puternicul simț al identității. Având o limbă cu caracteristici distincte (este una dintre puținele limbi fino-ugrice vorbite în Europa), maghiarii au rezistat cu succes presiunilor asimilaționiste exercitate de statul român începând cu anul 1920, iar asta s-a întâmplat în special datorită unei extrem de bune capacități de mobilizare politică.

Luându-se în considerare situația și proporția minorității maghiare, mulți experți au apreciat că există toate datele ca România să intre în logica unei societăți plurale, o idee care este una tabu la nivelul vieții politice românești. Ideea pluralismului etno-național a fost puternic contestată, ca element al arhitecturii statului românesc, tradiția constituțională a țării acreditând ideea unui stat național clădit, în special, pe baze etnice. Această viziune cu privire la fundamentele instituționale ale statului român a generat permanente tensiuni cu minoritățile naționale, fapt vizibil și după anul 1989 în ceea ce privește dezbaterile cu privire la tema maghiară.

După 1989, relația statului român cu minoritatea maghiară a devenit o temă cheie în procesul de democratizare a țării. Mircea Kivu și Gabriel Bădescu observau în Prefața studiului „Barometrul relațiilor interetnice[1]” că tranziția spre democrație e mult mai dificilă în cazul statelor în care există un clivaj etnic major, iar acest lucru se întâmplă deoarece actorii politici pot deplasa atenția opiniei publice dinspre dificultățile tranziției, spre drepturile minorităților etnice. Un alt motiv care influențează consolidarea instituțiilor democratice este acela că, în cazul unor societăți multiculturale, procesul de negociere dintre diferiți actori sociali este mai anevoios, fiind nevoie de mult mai multe optimizări.

Tranziția spre democrație a fost influențată și de poziția opiniei publice cu privire la drepturile minorităților naționale. Monica Robotin observa că **retorica naționalistă a fost direcționată** în special **împotriva maghiarilor, a romilor și a evreilor**.

Din acest punct de vedere, cercetările sociologice au arătat întotdeauna existența unui potențial considerabil de tensiuni între majoritate și minoritățile naționale, iar autoarea menționată mai sus nota: „**conform opiniei majorității, prezența minorităților în sfera publică este greu de acceptat, statutul lor fiind puternic contestat**”, singurul rol rezervat acestora fiind cel cultural. În aceste condiții, sunt respinse proiectele cu evidente implicații politice, cum ar fi cel legat de autonomia teritorială, utilizarea limbii materne în administrație, școli separate etc.[2]

România a semnat și ratificat trei documente fundamentale care stau la baza aplicării drepturilor minorităților naționale: Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, Recomandarea 1201 a Consiliului Europei (ca Anexă la Tratatul de bună vecinătate cu Ungaria) și Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare.

Deconstruire de mituri

Mit: Maghiarii sunt „străini”/ „venetici”/ „alogeni” și nu ar trebui să fie considerați cetățeni români.

Fapt: Conform legislației românești, niciun cetățean născut în România nu poate fi considerat străin, Constituția României interzicând retragerea cetățeniei române acelei persoane care a dobândit-o prin naștere.

În ceea ce-i privește pe maghiarii din România însă, deși sunt cetățeni români, aceștia au caracteristici etno-culturale distincte față de majoritate, motiv pentru care se încadrează în definiția minorităților naționale, așa cum este aceasta stipulată în Recomandarea 1201 a Consiliului European:

- a) locuiesc pe teritoriul României și îi sunt cetățeni;
- b) întrețin legături vechi, profunde și durabile cu România;
- c) prezintă caracteristici etnice, culturale, religioase și lingvistice specifice;
- d) este suficient de reprezentativă, chiar dacă este mai puțin numeroasă față de restul populației;
- e) este animată de voința de a păstra împreună ceea ce reprezintă identitatea comună, în special cultura, tradiția, limba și religia.

(continuare ->)

Fapt:

(*continuare*) Atât Constituția României, cât și convențiile și tratatele specifice pe care le-a semnat și ratificat țara noastră conțin garanții explicite și extinse cu privire la exprimarea, păstrarea și dezvoltarea identității naționale. Acestea sunt drepturi pe care persoanele aparținând minorității maghiare din România le au în mod explicit, iar acestea, fiind drepturi ale omului, nu pot fi restricționate sau retrase.

Mit: În România, minoritățile naționale (în special maghiarii) au prea multe drepturi, mai multe chiar decât majoritatea.

Fapt: Persoanele aparținând minorităților naționale nu au mai multe drepturi decât majoritatea, însă acestea se bucură de alte drepturi, care nu sunt relevante pentru majoritate. Acestea sunt **drepturile speciale**.

România, ca stat membru al Consiliului European, a adoptat și ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului, un instrument pe care, ca stat, trebuie să-l respecte în raport cu toate persoanele cu care interacționează (fie că sunt cetățeni, fie că nu). Astfel, Convenția reprezintă un document general al drepturilor omului, care este aplicabil tuturor. Există însă o categorie de cetățeni care, din motive obiective, se află într-o situație de vulnerabilitate în raport cu majoritatea cetățenilor și care au nevoie de garanții suplimentare pentru a le fi protejate drepturile.

Este și cazul cetățenilor care aparțin unei minorități naționale care, intrinsec, au nevoie de garantarea unor drepturi care, pentru majoritate, nu sunt relevante: dreptul de a folosi limba maternă atât în spațiul public, cât și în spațiul privat, dreptul la învățământ în limba maternă, dreptul la a-și practica religia etc.

(continuare ->)

Fapt:

(*continuare*) De exemplu, pentru un cetățean român de etnie română, dreptul de a-și prezerva identitatea nu are relevanță în România deoarece, fiind parte a majorității, nu există riscul de a și-o pierde. De asemenea, dreptul de a-și folosi limba maternă în spațiul public nu are nevoie de garanții suplimentare deoarece, fiind vorbitor al limbii oficiale, și-o poate folosi aproape în orice context social. Însă, pentru un cetățean român aparținând minorității maghiare (sau oricărei alte minorități), este nevoie de garanții suplimentare pentru a-și folosi limba maternă în spațiul public deoarece aceasta nu este o limbă oficială, ci una minoritară. De asemenea, limba este o componentă importantă a identității etno-culturale și trebuie să fie protejată.

Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale și Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare sunt două dintre documentele semnate și ratificate de România, care au relevanță pentru minoritatea maghiară. În fapt, prin ratificarea acestora, România recunoaște faptul că drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale sunt drepturi ale omului și le garantează inclusiv pentru minoritatea maghiară. A-i priva pe maghiari de drepturile stabilite prin tratatele și convențiile internaționale este ilegal și în contradicție flagrantă cu Constituția României.

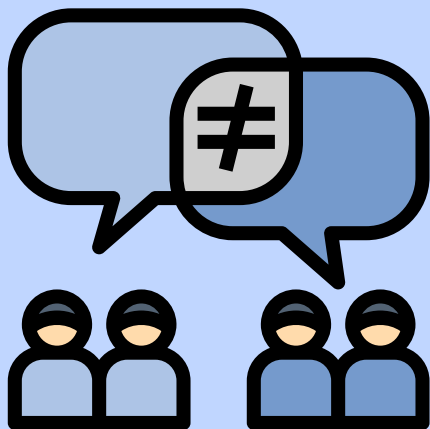
Mit: România este un stat model în ceea ce privește respectarea drepturilor minorităților naționale, inclusiv ale celei maghiare.

Fapt: Este adevărat că România a parcurs un drum lung de la conflictul inter-etnic și tensiunile dintre români și maghiari prezente în anii '90, însă există foarte multe neajunsuri care trebuie corectate. Rapoarte[3] ale Consiliului Europei arată că, după 2007, situația respectării Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale s-a înrăutățit și în ceea ce privește respectarea drepturilor minorității maghiare. S-au constatat abuzuri în ceea ce privește dreptul folosirii simbolurilor naționale, în ceea ce privește dreptul de a folosi inscripții bilingve în limba maghiară etc.

(continuare ->)

Fapt: (continuare) Rapoarte succesive ale organizației ActiveWatch arată că există încălcări ale dreptului la liberă exprimare al minorității maghiare, în special în ceea ce privește folosirea simbolurilor naționale și în ceea ce privește dezbaterile privind autonomia teritorială. De asemenea, rapoarte cu privire la discursul instigator la ură arată că minoritatea maghiară este o țintă constantă a acestui tip de discurs.

Alte studii arată că instanțele românești ignoră în mod sistematic Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale și Carta europeană a limbilor regională sau minoritare atunci când judecă spețe legate de limba maghiară[4].

În concluzie, deși România are o legislație satisfăcătoare cu privire la drepturile minorităților naționale, implementarea acesteia lasă, de multe ori, de dorit.

Mit: Maghiarii ar trebui să fie obligați să învețe și să folosească limba română în viața de zi cu zi.

Fapt: De fapt, maghiarii, ca orice alt cetățean român, sunt obligați să învețe limba română, prin simplul fapt că această disciplină este obligatorie la școală. Cu alte cuvinte, se presupune că orice elev care ajunge să fie absolvent de liceu și-a însușit limba română în mod satisfăcător, în condițiile în care această disciplină este una obligatorie la bacalaureat, iar subiectele de examen sunt identice pentru toți candidații.

Realitatea este că **programele de predare a limbii române nu sunt adaptate pentru copiii care au altă limbă maternă** și care, în viața de zi cu zi, au puține posibilități să o folosească, iar acest lucru este legat de voința politică a decidenților. Astfel, elevii care locuiesc în zone monolingve maghiare (în special în județele Harghita și Covasna) sunt supuși unui act de discriminare prin faptul că nu li se asigură posibilitatea de a-și însuși limba română la același nivel cu restul populației. (*continuare ->*)

Fapt:

(*continuare*) Un sondaj din anul 2008[5] arată că, printre elevii maghiari, există un interes considerabil în studierea limbii române: 79% o învață pentru că au nevoie; 70% pentru că au nevoie la examen; 68% pentru că e limba statului; 56% pentru că au nevoie în comunicare; 33% pentru că e important; 23% pentru informații; 18% pentru profesor; 7% pentru că îi interesează. Mai mult decât atât, peste 80% dintre maghiarii din România au fost de acord (total sau parțial) cu afirmația: „Pentru că sunt cetățeni români, maghiarii din România ar trebui să cunoască bine limba română”[6]. Într-un focus-grup făcut în aceeași perioadă, un profesor de limba română declara următoarele: "Copilul cunoaște limbajul de analiză al operei literare, dar nu știe să vorbească cu cineva pe stradă. Și nu va ști niciodată, dacă se menține acest program [de predare a limbii române]". Mutatis mutandi, un elev de etnie maghiară va putea să comenteze „Miorița”, dar nu va putea explica unde este gara.

În concluzie, afirmația conform căreia elevii maghiari nu doresc să învețe limba română este una care nu se verifică în realitate. De fapt, problema este mai degrabă una de politici educaționale care propun programe de predare complet inadecvate nevoilor acestora.

Mit: Maghiarii sunt minoritatea cu cele mai multe drepturi din Europa și nicio altă minoritate din lume nu are atât de multe drepturi ca minoritatea maghiară.

Fapt: Aceasta este o afirmație care are nevoie de multe nuanțări. În primul rând, la nivel internațional, standardele minime legate de drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale sunt generale și extrem de puține; acestea au fost gândite în așa fel încât orice minoritate națională, indiferent cât de puțin numeroasă ar fi, să aibă garanții suficiente pentru a-și prezerva identitatea. De exemplu, documentele internaționale nu consemnează dreptul minorităților naționale de a avea o universitate în limba maternă pentru că acest standard ar fi complet inaplicabil minorităților mai puțin numeroase, însă dreptul la învățământ în limba maternă, cel puțin la nivelul claselor primare, este un standard minim care este aplicabil oricărei minorități.

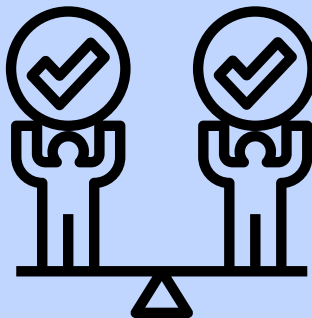
(continuare ->)

Fapt:

(*continuare*) Însă, acest lucru înseamnă că nu întotdeauna standardele internaționale minime sunt suficiente pentru orice minoritate națională, unele dintre acestea având nevoie de garanții și măsuri suplimentare. Astfel, este perfect acceptabil ca o minoritate mai numeroasă să beneficieze de măsuri suplimentare care să garanteze preservarea identității naționale.

În aceste condiții, pentru a evalua dacă minoritatea maghiară din România chiar are cele mai multe drepturi, comparația ar trebui să se facă cu minorități aflate în situație similară: trăiesc într-o democrație consolidată, au o limbă maternă diferită față de majoritate și, din punct de vedere numeric, au proporții similare.

(*continuare ->*)

Fapt:

(*continuare*) Astfel, dacă ar fi să ne raportăm la drepturile pe care le are minoritatea vorbitoare de limbă suedeză din Finlanda, constatăm faptul că afirmația “minoritatea maghiară are cele mai multe drepturi” nu se susține: la un procent de aproximativ 5% din populația totală a Finlandei, limba suedeză este a doua limbă oficială a acestui stat, iar aceștia au o universitate de stat a cărei limbă de predare este exclusiv limba suedeză și o largă autonomie teritorială (Insulele Aaland), drepturi pe care maghiarii din România nu le au.

Un alt caz este cel al minorității austriece din Italia care beneficiază de o largă autonomie teritorială (Tirolul de Sud), un deziderat neîndeplinit al minorității maghiare din România. În concluzie, minoritatea maghiară are mai puține drepturi în România în comparație cu minorități naționale aflate în situații similare în alte state europene.

Mit: Autonomia teritorială înseamnă secesiune și este în contradicție cu normele internaționale și cu legislația Uniunii Europene.

Fapt: Subiectul autonomiilor este un subiect cheie în domeniul drepturilor minorităților și, adeseori, încărcat din punct de vedere politic. Autonomiile (fie că vorbim de autonomie teritorială sau culturală/ personală) sunt măsuri speciale luate în favoarea minorităților naționale, pentru ca acestea să beneficieze de măsuri optime de protecție a identității lor.

Normele internaționale (inclusiv ale Uniunii Europene) nu stabilesc o obligație ca statele să acorde autonomie minorităților naționale și este unanim acceptat faptul că aceasta este o prerogativă exclusivă a statelor. Acest lucru nu înseamnă însă că autonomiile (inclusiv revendicările cu privire la acestea) ar fi ilegale. Dimpotrivă, Comisia de la Veneția a stabilit că, în cazul în care doresc, statele pot să acorde asemenea facilități minorităților naționale și, mai mult decât atât, invită statele să intre în dialog cu reprezentanții politici și organizațiile civice ale minorităților naționale pentru a găsi formule optime pentru acestea din urmă. (continuare ->)

Fapt:

(*continua*) Afirmația conform căreia autonomiile ar fi interzise de Uniunea Europeană este, de asemenea, falsă. În realitate, Uniunea Europeană nu se pronunță pe acest subiect, acestea fiind o prerogativă care aparține exclusiv statelor. Aranjamente similare și măsuri speciale pentru minoritățile naționale există în diferite forme, în multe state membre ale Uniunii Europene: Finlanda acordă autonomie suedezilor (Insulele Aaland), Italia are trei regiuni cu statut special (Tirolul de Sud, Veneto și Vale d'Aosta) în timp ce Spania acordă autonomie bascilor, catalanilor, valencienilor etc. Chiar și Franța acordă un statut special insulei Corsica.

În cele mai multe situații, în Europa, autonomiile teritoriale au contribuit la reducerea tensiunilor sociale și au adus prosperitate regiunilor care beneficiază de ele. Mai mult decât atât (în special în cazul regiunii Tirolul de Sud), au dus la dispariția mișcărilor secesioniste, care nu au mai găsit sprijin în rândul populației minoritare.

(*continua* ->)

Fapt:

(*continuare*) În concluzie, se poate spune că nu există un model standard al autonomiei pentru minoritățile naționale, însă, în cazul tuturor exemplelor menționate mai sus, s-a ajuns la un aranjament acceptat atât de minoritate, cât și de majoritate, prin intermediul unui dialog care este firesc în orice societate democratică. De aceea, revendicările privind autonomia teritorială formulate de minoritatea maghiară sunt legitime și acceptabile într-un stat democratic. Faptul că acestea ar fi în neconcordanță cu Constituția nu este un argument, deoarece și constituțiile pot fi schimbate. Or, o constituție care nu se potrivește cu aspirațiile unui procent consistent al populației este una care, în mod evident, nu îndeplinește toate condițiile pentru a putea fi considerată democratică.

(*continuare ->*)

Fapt:

(*continuare*) Mai mult decât atât, niciuna dintre inițiativele civice care vizează autonomia Ținutului Secuiesc nu conține aspecte legate de secesiunea acestei regiuni: limba română ar rămâne oficială alături de maghiară, iar toate prerogativele esențiale pentru suveranitatea unui stat (apărare, politică monetară, politică externă etc) ar rămâne strict ale autorităților centrale. Toate inițiativele politice maghiare pe acest subiect vizează acordarea unei autonomii mai largi regiunii și oferă garanții minorității românești din zona respectivă care, în cazul obținerii autonomiei, ar urma să aibă statut de minoritate națională și să beneficieze de toate garanțiile de protecție și de toate drepturile stipulate în documentele internaționale.

Mit: Inscripțiile bilingve sunt ilegale și inutile, în condițiile în care toți cetățenii ar trebui să cunoască limba oficială.

Fapt: Legislația românească[7] prevede că, în localitățile în care ponderea persoanelor care au ca limbă maternă o limbă minoritară depășește 20%, acestea au dreptul să se adreseze autorităților locale în limba maternă. De asemenea, atât la intrarea și ieșirea din localitatea respectivă, cât și pe clădirile publice, vor fi amplasate inscripții bilingve. Este neîndoielnic că, la nivelul României, minoritatea maghiară este principala beneficiară a acestei măsuri.

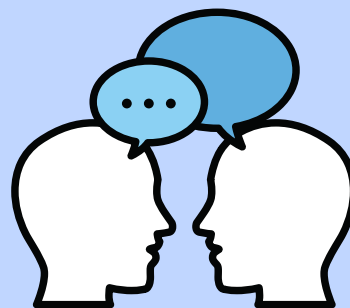

De fapt, inscripțiile bilingve nu sunt amplasate pentru a veni în ajutorul cetățenilor care nu cunosc limba română, ci pentru a marca faptul că, în respectivele localități, trăiește o importantă minoritate națională și că limba și cultura acesteia sunt acceptate, iar valorile diversității sunt internalizate.

(continuare ->)

Fapt:

(*continuare*) Din păcate, și acest drept fundamental al minorității maghiare din România este puternic contestat. Deși Consiliul Europei a atras atenția autorităților de la București că pragul de 20% de la care sunt obligatorii prevederile legislației cu privire la folosirea limbii materne minoritare în administrație este prea ridicat, nu există semne că acesta ar putea fi coborât. Mai mult decât atât, aplicarea rigidă a acestui prag face ca peste 50.000 de maghiari din municipiul Cluj-Napoca (care este și un important centru cultural al acestora) să nu poată beneficia de prevederile acestei legi. Menționăm în acest registru și gestul din anul 2018 al președintelui României, Klaus Iohannis, de a ataca la Curtea Constituțională prevederi cu privire la inscripțiile bilingve, pe care le conține inclusiv Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale.

Note de subsol:

- [1] Gabriel Bădescu, Mircea Kivu, Monica Robotin, „Barometrul relații etnice. 1994-2002. O perspectivă asupra climatului interetnic din România”, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj 2005
- [2] Gabriel Bădescu, Mircea Kivu, Monica Robotin, „Barometrul relații etnice. 1994-2002. O perspectivă asupra climatului interetnic din România”, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj 2005
- [3] De exemplu, vezi Opinia a 4-a a Comitetului Consultativ pentru Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, rm.coe.int
- [4] Adrian Szelmenczi, „Drepturile lingvistice ale minorității maghiare în instanțele românești”, Noua Revistă de Drepturile Omului, nr. 3/ 2021
- [5] Cf. Tódor Mária „Forma și fondul în predarea limbii române ca ne-maternă”, în Horváth István, Tódor Mária (editori) „O evaluare a politicilor de producere a bilingvismului. Studii elaborate pe baza prezentărilor din cadrul conferinței de la Miercurea-Ciuc din 12-13 iunie 2008, Editura Limes 2008.
- [6] Cf. Horváth István, „Interculturalitate. Cercetări și perspective românești”, Presa Universitară Clujeană 2002.
- [7] Constituția României, articolul 120, alin. 2 și OUG nr. 57/ 2019 privind Codul Administrativ, art. 94.

Resurse suplimentare

Musai-Muszaj

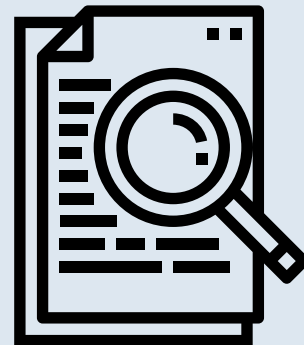
Mișcare civică din Cluj/ Kolozsvár/ Klausenburg, care militează pentru drepturile lingvistice ale minorității maghiare. Pagina de pe Facebook a grupului conține informații diverse atât despre activitățile grupului, cât și despre drepturile lingvistice în general.

Link: facebook.com/musaimuszaj

Maghiaromânia

Blog colectiv, multiethnic, despre minoritatea maghiară și nu numai. Aici se pot găsi informații despre cultura maghiară, drepturile minorităților, relații interetnice, istorie, precum și reacții la controversele interetnice din mass-media.

Link: facebook.com/MaghiaRomania

Civil Elkötelezettség Mozgalom/ Mișcarea Angajament Civic

Organizație neguvernamentală din Târgu Mureș, care își propune promovarea drepturilor omului și valorilor democratice, bazate pe respectul pentru diversitatea etnoculturală. De-a lungul timpului, organizația a realizat rapoarte alternative cu privire la situația respectării drepturilor minorităților naționale din România.

Link: cemo.ro/ro/cemo-ro/

Centrul de Resurse pentru Diversitatea Etnoculturală

BOrganizație neguvernamentală din Cluj, care își propune să contribuie la ameliorarea climatului interetnic din România și la promovarea principiilor echității etnoculturale. Site-ul găzduiește o foarte interesantă bibliotecă online cu privire la problematica minorităților naționale.

Link: www.edrc.ro/

Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale

Instituție publică ale cărei obiective sunt studierea și cercetarea inter și pluridisciplinară a păstrării, dezvoltării și exprimării identității etnice, aspectelor sociologice, istorice, culturale, lingvistice, religioase sau de altă natură ale minorităților naționale și ale altor comunități etnice din România. Site-ul instituției găzduiește o foarte interesantă bibliotecă online cu privire la problematica minorităților naționale.

Link: ispmn.gov.ro/

Consiliul Europei

Consiliul Europei este o organizație internațională, a cărei membră este și România, care promovează drepturile omului, democrația și statul de drept în Europa. Consiliul monitorizează modul în care statele semnatare aplică prevederile tratatelor și convențiilor legate de drepturile minorităților naționale. În acest sens, publică periodic rapoarte și recomandări.

Rapoartele cu privire la Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale se găsesc aici: www.coe.int/en/web/minorities/romania.

Rapoartele cu privire la Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare se găsesc aici: www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations.

Autor text: De mai bine de 15 ani, **Adrian Szelmenczi** este activ în promovarea drepturilor minorităților din România, cu un accent deosebit pe minoritatea maghiară. Pe lângă activitatea sa în cadrul ONG-urilor, Adrian s-a dedicat și cercetării academice. În prezent, el desfășoară o cercetare privind respectarea de către România a Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale.

Autoare ilustrație copertă: **Bianca Jelezniac**, @palette_box

Despre proiectul **Nediscriminarea, dincolo de cuvinte**:
www.crj.ro/antidiscriminare/nediscriminarea-dincolo-de-cuvinte/

Material realizat cu sprijinul financiar Active Citizens Fund România, program finanțat de Islanda, Liechtenstein și Norvegia prin Granturile SEE 2014-2021. Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Granturilor SEE și Norvegiene 2014-2021; pentru mai multe informații accesați www.eeagrants.org.

© **Centrul de Resurse Juridice, București, iunie 2022** - www.crj.ro